

**ОЁТИ ОШКОРУ ПИНҲОН
ДАР «МАСНАВИИ МАЪНАВИЙ»-И
МАВЛОНО ЧАЛОЛУДДИНИ БАЛХӢ
ЯВНОЕ И СОКРЫТОЕ В «МАСНАВИИ
МАЪНАВИ» МАВЛАНЫ ДЖАЛАЛУДДИНА
БАЛХИ**

**REVEALED AND HIDDEN VERSES IN
MAULANA JALALUDDIN BALKHI'S
MASNAVI**

*Султонзода Тоҷибой Султонӣ, доктори илми
филология, профессори МДТ «ДДХ ба номи
акад. Б.Гафуров» (Тоҷикистон, Хуҷанд)*

*Султонзода Тодҷибой Султони, доктор
филологических наук, профессор ГОУ «ДДХ
имени акад. Б.Гафуров» (Таджикистан,
Худжанд)*

*Sultonzoda Tojiboy Sultoni, Dr. of Philology,
Professor of SEI "KhSU named after acad. B.
Gafurov" (Tajikistan, Khujand)*

Калидвожаҳо: Мавлоно Чалолуддини Балхӣ, Маснави, Қуръон, маъони қуръонӣ, Шайх Камолуддин Ҳусайни Хоразмӣ, Фаредуни Сипаҳсолор, оёти ошқору пинҳон.

«Маснави маънавӣ»-и Мавлоно Чалолуддини Балхӣ аз бузургтарин шоҳкориҳои олами адабу ирфон ба ҳисоб меравад, ки онро Қуръон дар забони паҳлавӣ меноманд. Дар бораи иртиботи «Маснави» бо Қуръон таҳқиқоти зиёде сурат гирифта, робитаи он бо китоби осмонӣ ба вузӯҳ равшан аст. Дар ин китоб мисли аксари сарчашмаҳои дигари ирфонӣ аз оёти аҳодиси қуръонӣ ба таври васеъ истифода бурда шудааст. Аз ин лиҳоз, лозим аст, ки шарҳу таълиқи байтҳои «Маснави маънавӣ» бо истифода аз Қуръон, осори дигари Мавлоно, кутуби ирфону тасаввуф ва таълифоти муҳаққиқону шорҳои пешин сурат бигирад. Дар ин мақола дар мавриди роҳи усулҳои истифодаи оятҳои Қуръони карим дар «Маснави» мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор дода шудааст.

Ключевые слова: Мавлана Джалалуддин Балхи, Маснави, Коран, смысл Корана, Шейх Камалуддин Хусейн Хоразми, Фаредуни Сипахсолор, открытые и скрытые стихи.

«Маснави» Мавланы Джалалуддина Балхи считается одним из величайших шедевров в мировой литературе и науке, который называют Кораном на языке пехлеви. Было проведено множество исследований взаимосвязи между Маснави и Кораном, и его связь со Священной Книгой весьма очевидна. В этой книге, как и в других мистических источниках, использованы аяты и повествования Корана. С этой точки зрения необходимо объяснять и интерпретировать аяты «Маснави манави», используя Коран и другие произведения Руми, книги суфизма и труды ученых и комментаторов прошлого. В данной статье проанализированы и исследованы способы и методы использования аятов Священного Корана в Маснави.

Key words: Maulana Jalaluddin Balkhi, Masnavi, Qur'an, Qur'anic meanings, Sheikh Kamaluddin Hossein Kharazmi, Faridun Sepahslar, clear and hidden verses.

"Mathnavi" by Maulana Jalaluddin Balkhi is considered one of the greatest masterpieces in the world of literature and science, which is called Quran in Pahlavi language. Many studies have been done on the relationship between the Masnavi and the Qur'an, and its connection with the Holy Book is very clear. In this book, like other mystical sources, the verses and narrations of the Quran are used. From this point of view, it is necessary to explain and interpret the verses of Mathnavi Manhavi using the Quran and other works of Rumi, books of Sufism and the works of scholars and commentators of the past. In this article, the ways and methods of using the verses of the Holy Quran in Masnavi have been analyzed and researched.

**Ҳамчу Қуръон маснави мо зи дил,
Ҳоди баъзеву баъзеро музилл.**

«Маснави»-и Мавлоно Чалолуддини Балхӣ бо вусъати мавзӯ ва масоили ҷойдошта дикқати муҳаққиқони зиёдеро ба худ ҷалб кардааст, онҳое, ки ба шарҳу тавзеҳи ин асари бузург иқдом намудаанд, муҳимтарин нуқоти мармузи ин асари оламшумул ва пуррамзу розро баён дошта, боз ҳам дар баробари баҳри нопадоканори маъонии он аҷзу хайрат нишон додаанд.

Мавлоно ба даврае аз таърихи адабиёттамон тааллуқ дорад, ки се илм ба давраи балоғати худ расида буд: калом, фалсафа ва тасаввуф: Имом Ғаззоли дар калом, Ибни Рушд дар фалсафа ва Муҳиддин ибни Араби дар тасаввуф, инчунин Саной ва Аттор пеш аз вай дар шеъри ирфонӣ таҷрибаҳои зиёдеро дар сурудани маснавиҳои ирфонӣ анҷом дода буданд. Мавлоно, ки вориси чунин фарҳанги густурда буд ва ихотаи зарурӣ бар илмҳо ва тасаввуфи замони худ дошт, ҳамаи донишҳои худро аз илми калом, тафсир, калом, ҳадис, фикҳ, таърих, фарҳанги мардумӣ ва ғайра дар ин шоҳкори беназири худ, ки ганҷинаи ирфони исломӣ мебошад ва ба манзури таълими муридону ёрони худ таълиф намуда буд, ворид кард.

Дар тули асрҳо онҳое ҳам буданд, ки қалбу руҳашон гирифтори бемории ҳасодат ва тангназарӣ буд ва аз латоифи маънавӣ ва дақиқи ирфонии «Маснави» огоҳ набуданд ва бар он

таъну қадҳ мекарданд, ки он ба чуз як даста ҳикоятҳо ва тамсилот дар бораи пайгамбарон ва одоби пайравӣ аз онҳо чизи дигаре нест. Мавлоно дар ин маврид сурати ҳоли онҳоеро, ки ҳатто Қуръонро ҳам ба дидаи инкор менигаристанд, баён мекунад ва мегӯяд:

*Хуш баён кард он ҳақими Ғазнавӣ,
Баҳри маҳҷубон мисоли маънавӣ.
Ки зи Қуръон гар набинад ғайри қол,
Ин аҷаб набвад зи асҳоби залол.
К-аз шуои офтоби нур зи нур,
Ғайри гармӣ менаёбад чашми кӯр*

[дафтари 3; абёти 4229-4231].

Аз шеваи баён ва муҳтавои «Маснавӣ» маълум мегардад, ки ин асар аз чанд дидгоҳ бо китоби осмонӣ шабоҳатҳое дошта ва онро ба истилоҳ «Қуръони порсӣ» ном бурданд:

*Ҳар кӣ хонад «Маснавӣ»-ро субҳу шом,
Оташи дӯзах бар ӯ гардад ҳаром.
«Маснави маънавӣ»-и Мавлавӣ,
Ҳаст Қуръон дар забони паҳлавӣ.*

Бисёр муҳаққикон абёти фавқро, ки бо қаринаҳои муҳталиф ва тағйироти андак дар китобҳои гуногун дида мешавад, ба Шайх Баҳой ва ё Мавлоно Абдурахмони Чомӣ мансуб медонанд, вале муҳим он аст, ки абёти фавқ баёнгари робитаи қавии ин шоҳасари олии исломӣ бо Қуръони карим аст.

Шорехи маснавӣ Шайх Камолуддини Хоразмӣ аз нахустин шорехонест, ки ба иртиботи маънавии «Маснавӣ»-и шариф ва Қуръони азимушшаън ишора карда, дар оғози китоби мазкур зимни шарҳи нахустбайти «Маснави маънавӣ» менависад:

«Дар ҳақиқат, гуфтори арбоби камол қавли Эзиди мутаол аст, чи эшон ба манзалаи нойанд, ки наво дар эшон аз нафаси раҳмонӣ аст. Ё ба масобати кӯҳ, ки садо дар эшон аз замзамаи ишқи раббонӣ аст. Чунонки мефармояд, қуддиса сирруху:

*Мо чу ноему наво дар мо зи туст,
Мо чу кӯҳему садо дар мо зи туст...*

Пас ба ҳукми ин муқаддамот чун аввалқалимае, ки аз Қуръони маҷид ва фурқони ҳамид бар сарвари комилон нозил шуд, «икраъ» буд, чунонки аксари арбоби тафосир бар онанд. Лочарам дар «Маснавӣ», ки дар ҳақиқат каломуллоҳро тафсири ҳақиқии маънавӣ аст, ибтидо ба калимаи «бишнава» кардааст...» [9, с. 351-352].

Фаредунӣ Сипаҳсолор, ки рисолаи ӯ аз қадимитарин сарчашмаи шинохти рӯзгори Мавлоно ба ҳисоб меравад, бар ваҳдати афқору осори Мавлоно муътақид будани худ ва бо Қуръону аҳодис пайванди мустақим доштани «Маснавӣ»-ро чунин баён мекунад: «Ва каломи ҳазрати Худованд-гори мо агарчи ба зохир шеър аст, аммо саросар сирри тавҳид ва тафсири каломи қадим ва аҳодису ахбор ва лубби ҳақоикӯ маъониву осор аст».

«Маснави маънавӣ» ҳамчун соири осори ирфонӣ аз Қуръон ва дигар китобҳои осмонӣ моявар буда, лозим аст, ки шарҳу таъвили он пеш аз ҳама, ба кумаки китоби муқаддаси осмонӣ, осори дигари Мавлоно, кутуби ирфону тасаввуф ва таълифоти муҳаққикону шорехони пешин сурат бигирад ва мазомину мабоҳиси муштарақшон бо якдигар қиёс ва таҷзияву таҳлил гардад. Зеро ҳамин ҳиҷоби лафз ва мушқилоти забонӣ дар дарки зохир ва ботини алфоз аввалин моненаи дарки мафохими Маснавӣ ба ҳисоб меравад. Махсусан, истифода ва корбурди мазомин ва оёти қуръонӣ, аҳодис, ақволу амсол, ки бахшҳои муҳимми «Маснавӣ»-ро ташкил додаанд, мавқуф ба шарҳу таъвил буда, барои дарки маонии дастурии ин китоби бузург ба муҳаққикон кумак менамоянд. Ба ишораи Рейналд Николсон Мавлоно дар «Маснавӣ» ба шарҳу тафсири 745 ҳадиси набавӣ ва тафсиру тавзеҳи 586 ояти Қуръон даст ёфта, дар маҷмуъ аз 104 сураи ин китоби осмонӣ истифода кардааст. Бинобар ҳамин, яке аз роҳҳои шинохт ва маърифати «Маснавӣ» мавқуф ба маърифати Қуръон аст ва танҳо огоҳии густарда аз ин китоб метавонад моро ба дарки воқеии «Маснавӣ» ҳидоят кунад. Дар замони худ бузургтарин мавлавиҷаҳуд устод Бадеуззамони Фурӯзонфар дар мавриди шабоҳати сурат ва сохтори «Маснавӣ» бо Қуръон, баҳусус рабту ҳампайвандии матолиб ва маъно дар маъно омадани он ишора карда буд. Ба тариқи мисол, дар Қуръон танҳо сураи «Юсуф» аст, ки дар он тақрибан аз оғоз то анҷом фақат аз як мазмун, яъне достони ҳазрати Юсуф сухан меравад, вале сураҳои дигар гуногунмазмун ҳастанд. Ҳатто дар сураҳое, ки бо номи паёмбарон, масалан сураи «Оли Имрон» (3), «Юнус» (10), «Худ» (11), «Иброҳим» (14), «Марям» (19) ва ғайра... иртиботдоранд, оятҳои каме дар ин сураҳо бо зиндагии ин паёмбарон робитадоранд. Чунончи, аз 52 ояти сураи «Иброҳим» танҳо 7 оят марбут ба Иброҳим аст ва агар мо хоҳем, ки достони зиндагии

Иброҳимро аз Қуръон чустуҷӯ намоем, зарур аст, ки ин мазмунро аз чандин сураҳои Қуръон ҷамъоварӣ намоем. Аз ин нуқтаи назар, сабқ ва сохтори дарун ба дарун, ё хӯшавии матлабҳо, ки зоҳиран пароканда менамоянд, аммо ботинан дар пайванди қавӣ қарор доранд, дар «Маснавӣ» низ мушоҳида мегардад ва онро дар назари хонанда душвор ҷилва медиҳад. Мавлоно ба чунин монандии Қуръони карим ва китоби худ борҳо ишора мекунад. Чунончи, дар дафтари 2 мегӯяд:

*Ҳамчу Қуръон, ки ба маънӣ ҳафт ту-ст,
Хосрову омро матъам дар ўст.*

Усули истифодаи оёти қуръонӣ дар «Маснавӣ» мухталиф буда, онро метавон аз чанд дидгоҳ ба мушоҳида гирифт:

Мавлоно хангоми баёни матлаб бо овардани калима, ибора ва ё поре аз оёти Қуръон матлабро баён мекунад, ки дар ин сурат бо кумаки кутуби раҳнамо метавон ба маънии мақсуд дастрасӣ пайдо кард. Чунончи, дар байти зер мушоҳида мегардад:

*Ҳамчу Иблисе, ки мегуфт: Эй салом,
«Рабби анзирнӣ ило явмил қиём» [дафтари 2, байти 633].*

Тавачҷух ба Қуръони маҷид нишон медиҳад, ки дар ин байт поре аз ояти 36, сураи «Ҳичр» муктабас шудааст: *Қолу раббӣ фаанзирни ало явмил юбъасун // яъне, гуфт Иблис: Эй Худо, маро то рӯзи қиёмат муҳлат деҳ.* Аммо дар мисраи аввали байти ҷавқ зикри «салом», ки асмоуллоҳ аст, маъноӣ «саломатидиҳанда» ва «аз нуқсу айб мубарро» мебошад, ки ишора аст ба ояти 32 сураи «Ҳашр». Идомаи матлаб, ки сабаби муҳлат хостани Иблис аз Худовандро ифода мекунад, аз абёти зерини «Маснавӣ» равшан мегардад:

*К- андар ин зиндони дунё ман хушам,
То ки душманзодагонро мекушам.
Ҳар кӣ ўро қут имоне бувад,
В -аз барои зоди раҳ ноне бувад,
Меситонам гаҳ ба макру гаҳ ба рев,
То бароранд аз пушаймонӣ гирев [дафтари 2; абёти 634-636].*

Пас, ин иқтибос, ки дар байти собиқ рафт, раҳнамои хонанда ба муҳтавои ояти мазкур буда, сарехан бар он далолат дорад, ки маънии байт марбут ба мазомини қуръонӣ аст. Чунин ишороти сарех дар «Маснавӣ» ба тарзи гуногун омадаанд. Чунончи, бархе аз ин қорбурд бо ишороти «Гуфт Яздонат» мушаххас карда шудаанд:

*Гуфт Яздонат: «Фа минкум муъминун»,
Боз «минкум кофирун» габри куҳун [дафтари 2, байти 608].*

Калимоти арабии дар байти боло омада ишораи ошкор ба китоби Худованд аст ва ибораи «Гуфт Яздонат» онро боз ҳам равшантар кардааст. Маънии байт: Яъне, Худои ту мегӯяд, ки бархе аз шумо муъмин оед ва боз фармуд: Баъзе аз шумо кофиред, кофири қадим ва куҳнакор. Ин маъниро Мавлоно аз ояти 2 сураи «Тағобун» баргирифтааст: *Хуваллазӣ халақакум фа минкум кофиру ва минкум муъмину валлоҳу би мо таъмалуна басиру// яъне ўст он Худое, ки ҳамаи шуморо офарид, гурӯҳе аз шумо кофир ва гурӯҳе муъмин оед ва Худо бар он чи мекунад, биност.*

Дар «Маснавӣ» ишороти сарехи зиёде ҳастанд, ки маонии каломи Илоҳиро аз номи Расули ақрам (с) баён медоранд ва бо ибораи «гуфт пайғамбар» мушаххас карда шудаанд:

*Гуфт пайғамбар, ки Ҳақ фармудааст,
Қасди ман аз халқ эҳсон будааст [дафтари 2, байти 2645].*

Дар байти зерин ҳам Мавлоно бо таркиби «Худо гуфто» матлабро мушаххас кардааст:

*Дарзамон пеш ояд он дӯзахгулӯ,
Хучҷатаи ин ки Худо гуфто: Кулу [дафтари 2; байти 623].*

Дар ин байт «кулу» феъли амр аз «акл», яъне «бихӯред» аст. Мисраи дуюми байт ишораи ошкор ба сураи Аъроф, ояти 31 мебошад, ки Худованд мефармояд: *Ё бани Одама хузу зинатакум инда кулли масҷидин ва кулу ва ашрабу ва ло тусрифу иннаҳу ло юҳиббул мусрифина, // яъне Эӣ одамизодагон, зеварҳои худ ба гоҳи парастии ба хеш баргиред ва ҳам аз неъматҳои Худо бихӯред ва биёшомед, вале исроф макунед, ки Худо исрофқунандагонро дӯст намедорад.* Дар ин оят баҳраманд шудан аз неъматҳои Илоҳӣ ба шартӣ исроф накардани онҳо баён шудааст ва мазмуни оят ҳам дар робита бо абёти дигар маърифат мегардад. Пас «Худо гуфто кулу» ишораи сарех ва меъёри шинохти маънии байти мазкур мебошад.

Дар бархе аз абёт Мавлоно ҳарчанд сарехан ба маонии қуръонӣ доштани матлаб ишора мекунад, вале бар хилофи матолиби дар ҷавқ зикршуда, калима ё ибороти қуръониро иқтибос намеоварад. Масалан, зикри номи пайғамбарон - Одам, Шис, Иброҳим, Довуд, Сулаймон,

Яъқуб, Юсуф, Мусо, Исо, Муҳаммад (с) низ боис гардидааст, ки маонии қуръонӣ бе он ки сарехан ишора шавад, ботинан дар назар дошта шавад. Чунончи:

Ё чу бӯи Юсуфи хуби латиф,

Мезанад бар қони Яъқуби наҳиф [дафтари 2, байти 1205].

Ишора ба ояти 94, сураи «Юсуф» аст: *Фаламмо фасалатил ғайру қола абухум инни ло ҷидду рийҳа Юсуфа лавло ан туфаннидунӣ, // яъне ҳангоме, ки қорвони бародарони Юсуф Мисрро дарнавардид, падарашон гуфт: Бӯи Юсуфро мешунавам агар маро сарзаниши накунад.*

Дар «Маснавӣ» усули дигари истифодаи оёти Куронӣ ҳам мушоҳида мешавад, ки ин усулро шартан қорбурди оёти пинҳон номгузорӣ қардан мумкин мебошад. Манзур аз ин номгузории нисбӣ истифодаи мазомине мебошад, ки ношӣ аз маонии оёти қуръонӣ буда, зоҳиран ба хонанда мафҳум намегардад, аммо маърифатгар ҳарчи бештар ба маънӣ роҳ мечӯяд, ҳамон андоза ба умқи маънӣ ошно мегардад. Ин усули истифодаи мазомини қуръонӣ аз усули ғавқ тафовут дорад, зеро ин ҷо Мавлоно калимаю иборот ва оёти алоҳидаи қуръониро зикр намекунад, исми паёмбаронро намеоварад, ба номҳои Худо, Қуръон ва ё нақли мазомини китоби осмонӣ аз тарафи паёмбарон ишора намекунад. Барои шинохти маонии чунин абёт, пеш аз ҳама, дониши комили қуръонӣ доштан зарур аст, дар акси ҳол ба асли маънӣ даст ёфтан имкон надорад.

Мавлоно дар чунин маворид оёти қуръониро зикр накарда, танҳо мафҳуми онро вобаста ба ҳолатҳои гуногун баён мекорад, ки фарди аз асл беҳабар наметавонад ба кунҳои маънӣ роҳ ёбад. Чунончи, дар байти зер танҳо дар сурати воқиф гардидан аз маънии умумии ҳикоят метавон ба асли маънӣ расид:

Ғаҳ ба дарवेशӣ қунам таҳдидашон,

Ғаҳ ба зулфу ҳол бандам дидашон [дафтари 2; байти 634].

Маъноии байт он аст, ки шайтон гоҳ бо таҳдид ва гоҳ бо ҷилва додани лаззатҳо ва хушиҳои дунявӣ инсонро аз роҳ мезанад. Бунёди ин байт бар пояи ояти 268 сураи «Бақара» гузошта шудааст: *Аш шайтону яъидукумул фақра ва яъмурукум бил фаҳшоъи валлоҳи яъидукум мағфиратан минҳу ва фазлан, // яъне Шайтон ваъда мекунад мар шуморо фақру эҳтиёҷ, яъне метарсонад дар вақти инфоқ аз дарवेशӣ ва муҳтоҷӣ, ки агар мол ҳарч кунед, фақр ворид шавад. Ва амр мекунад шуморо ба бӯхлу имсоқ ва манъи садақот. Ва Худо ваъда медиҳад шуморо омурзиши аз худ дар уқбо ва зиёдатии ризо дар дунё [1, ҷилди 2, саҳ.653].*

Баъзан маонии оёт тайи чанд байт ба таври умумӣ баён мегарданд, ки дар ин сурат агарчи маънӣ зоҳиран мафҳум мегардад, вале дар асл калиди он мавқуф бар каломии Илоҳӣ мебошад. Чунончи, дар ҳикояти «Ҳалво харидани Шайх Аҳмади Хизрувия...» мушоҳида мекунем:

Шайх фармуд: Он ҳама гуфтору қол,

Ман бихил қардам, шуморо он ҳалол.

Сирри ин он буд, ки аз Ҳақ хостам,

Лочарам бинмуд роҳи ростам.

Гуфт он динор агарчи андак аст,

Лек мавқуфи гиреви кӯдак аст.

То нағрияд кӯдаки ҳалвофурӯш,

Баҳри раҳмат дарнамеояд ба ҷӯш [дафтари 2: 442 то 444].

Ин абёт ишора ба сураи «Аъроф», ояти 55 аст, ки Худованд мегӯяд: «Бихонед Парвардигори худро ба зорӣ ва пӯшидагӣ».

Қисме аз абёти «Маснавӣ» аз ҷиҳати маънӣ ба ин ё он оят ишораи пинҳон дошта бошанд ҳам, вале азбаски аҳодиси ба он маънӣ наздик низ вучуд дорад, Мавлоно каломро аз забони Паёмбар (с) баён доштааст:

Гуфт Пайғомбар, ки ҳар кӣ аз яқин,

Донад ӯ подоиши худ дар яъми дин

Ки яке аз даҳ иваз меоядаш,

Ҳар замон ҷуди дигаргун зоядаш [дафтари 2: 895 ва 896].

Ин ду байт узван ба ҳамдигар пайваст буда, байти аввал мазмуни байти дуюмро тақвият бахшидааст: яъне Пайғомбар гуфт, ки ҳар кӣ ба яқин муқофоти хешро дар рузи қиёмат доништа бошад, ки дар баробари ҳар неки даҳ баробар музд хоҳад дарёфт, ҳеч вақт саховат ва ҷавонмарди роҳо нахоҳад қард.

Устод Бадеуззамон Фурӯзонфар, ки тамоми ҳадисҳои «Маснавӣ»-ро дар китоби «Аҳодиси маснавӣ» гирдоварӣ намудааст, бар он назар аст, ки дар ин байт ҳадиси *Айқана билхалафи ҷода бил атийяти // Ҳар он кас, ки ба иваз яқин дошта бошад, нек мебахшад*// мавриди назар аст, ки

мазмунӣ ояти 16 сураи Анъом аз он бармеояд: *Ман ҷоа бил ҳасанати фалаҳу ашуру амсолиҳо, // яъне ҳар кас кори неке кунад, даҳ баробари он подош гирад//.*

Дар мавриди зиёде Мавлавӣ номи паёмбаронро зикр накарда, танҳо ишораи нозуке ба муъҷизаи онон мекунад, ки дар ин сурат ҳам хонанда ба зудӣ наметавонад ба асли маънӣ пай барад. Чунончи, вақте «оташ» меғӯяд, ишора ба Иброҳими Халилуллоҳ аст, вақте «бод» меғӯяд – ишора ба Сулаймон аст, ки бодҳо мусаххари ӯ буданд ва м.и. Дар ин сурат сарчашмаи фикрии Мавлоно ҳамонро оёти китоби осмонии Қуръон аст, ки зимнан мавриди истифода қарор гирифтааст. Мисол:

*Оташ онро ром чун халхол шуд,
Баҳр онро ром шуд, ҳаммол шуд.
Оҳан онро ром шуд, чун мум шуд,
Бод онро бандаву маҳкум шуд [дафтари 3;3102-3103].*

Дар ин ду мисраи аввал зикри чандин оят ҷой дорад: Мисраи аввал ишора дорад ба қиссаи Ҳазрати Иброҳим (а), ки оташ роми ӯ гардида буд ва ин маънӣ дар ояти 69 сураи «Анбиё» баён гардидааст: *«Кулно ё нору, қуни бардан ва саломан ало Иброҳима // яъне, Гуфтем: Оташо! Бар Иброҳим бош сабз ва созгор».* Чун дар мисраи дуюм мурод аз «баҳр» дарё ҳам ҳаст, пас дар ин мисраи ишора ба аз дарёи Нил гузаштани Ҳазрати Мусо (а) ва инчунин мочарои тӯфони Нӯҳ (а) низ дар назар аст. Дар ояти 42 сураи «Худ» мочарои начоти Нӯҳ ва нӯҳиён баён гардидааст. Зимни оёти 50 сураи «Бақара», 138 сураи «Аъроф» ва 90 сураи «Юнус» бошад, мочарои начоти Мусо (а) ва мусавиён баён шудааст.

Ҳамин тариқ, дар мавриди он ки Қуръони карим аввалин сарчашма дар таълифи «Маснавӣ» будааст, ҷойи тардид нест, зеро тору пуди «Маснавӣ» сиришта аз маонии Қуръон аст. Шорехи «Маснавӣ» - Валимуҳаммади Акбарободӣ ҳам дар робита ба иртиботи маънавию сохтори «Маснавӣ» бо Каломуллоҳ, ки муҳаққиқони муосир низ дар ин маврид ишороти фаровоне доранд, таъкид карда, менависад, ки тамоми «Маснавӣ» Қуръони порсӣ аст ва тоунаш тоуни Қуръон...» (1, с.1509). Аз ин лиҳоз, дарку шинохти оёти Қуръон ҳамчун яке аз сарчашмаҳои фикрӣ ва осори гаронқадр ба маърифатгарон имкон медиҳад, ки дар бозкушои матолаби асар муваффақ шаванд.

АДАБИЁТ:

1. Акбарободӣ, Валимуҳаммад. «Шарҳи маснавии Мавлавӣ мавсум ба «Махзан-ул-асрор». Бо эҳтимоми Начиб Моили Ҳиравӣ/А.Алимуҳаммад.-Техрон, нашри «Қатра», 1383-2608 с.
2. Балхӣ, М.Ҷ. Маснавии маънавӣ: Бар асоси нусхаи мактуб ба соли 677 қамарӣ ва муқобала бо тасхеҳу таъби Николсон. Тасхеҳ муқобала ва кашфулабёт аз Қивомуддини Хуррамшоҳӣ/М.Ҷ.Балхӣ.-Техрон, 1384.-1647 с.
3. Иҷлоӣ, А. Тавзеҳи нуқоти адабӣ, ирфон, ишороти қуръонӣ ва аҳодис дар «Маснавӣ»-и Мавлавӣ/А.Иҷлоӣ.-Табрез: Донишгоҳи Табрез, 1369
4. Мавлавӣ, Ҷалолуддин Муҳаммад ибни Муҳаммад. «Миърот-ул-маснавӣ». Танзими ашъори «Маснавӣ» бар ҳасби мавзӯ ҳамроҳ бо бозёбии оёти қуръонӣ ва аҳодиси набавӣ /Тасхеҳ, муқаддима, кашфулабёт ба кӯшиши Баҳоуддин Хуррамшоҳӣ.-Техрон: Гуфтор, 1378
5. Омулӣ, Шайх Баҳоуддин Муҳаммад ал-Омулӣ машҳур ба Шайх Баҳой. Куллиёти ашъори форсӣ / Ба тасхеҳу муқаддима ва пайвасти Маҳдӣ Тавҳидипур.-Техрон: Маҳмудӣ, 1336
6. Сипаҳсолор, Ф. А. Рисолаи Сипаҳсолор. Қадимитарин сарчашма дар шинохти Мавлоно Ҷалолуддини Румӣ. (Таҳия, тавзеҳ ва муқаддимаи Тоҷибой Султонӣ)/Ф.А.Сипаҳсолор.-Хучанд: Хуросон, 2015.-208 с.
7. Фурӯзонфар, Б. Маъҳази қисас ва тамсилот «Маснавӣ»/Б.Фурӯзонфар.-Техрон, 1382, ҷоми сеvум.
8. Хуррамшоҳӣ, Б. Қуръон ва «Маснавӣ». Фарҳангвораи таъсири оёти Қуръон дар абёти «Маснавӣ»/Б.Хуррамшоҳӣ.-Техрон: Қатра, 1383.- 738 с.
9. Хоразмӣ, Камолуддин Ҳусайн ибни Ҳасан. «Ҷавоҳир-ул-асрор ва завоҳир-ул-анвор»/Муқаддима ва тасхеҳу таҳшияи доктор Муҳаммадҷаводи Шариат.-Техрон: Асотир, 1384 (дар чор мучаллад).

REFERENCES:

1. Akbarabadi, Valimuhammad. «Commentary on the Masnavi of Mawlavi called «Makhzan-ul-asror». With the permission of Najib Moili Hiravi/A.Alimuhammad.-Tehran, «Qatra» edition, 1383-2608 p.
2. Balkhi, M.J. Spiritual Masnavi: Based on a copy of a letter to the lunar year 677 and a comparison with Nicholson's corrections and corrections. Corrections, comparisons and discoveries from Qivumuddin Khurramshahi/M.J. Balkhi.-Tehran, 1384.-1647 p.

3. Ijloli, A. Explanation of literary points, wisdom, Quranic references and hadiths in Mawlavi's "Masnavi" / A. Ijlol. - Tabrez: Tabrez University, 1369
4. Mawlavi, Jalaluddin Muhammad ibn Muhammad. "Mirat-ul-masnavi". Arrangement of the poems of "Masnavi" according to the theme along with the retrieval of Quranic verses and prophetic hadiths / Correction, introduction, and explorations by the efforts of Bahauddin Khurramshahi. - Tehran: Guftor, 1378
5. Amuli, Sheikh Bahauddin Muhammad al-Amuli, known as Sheikh Baha'i. Collection of Persian poetry / With corrections, introduction and additions by Mahdi Tawhidipur.-Tehran: Mahmudi, 1336
6. Sipahsolor, F. A. Sipahsolor's treatise. The oldest source in the knowledge of Mevlana Jalaluddin Rumi. (Edited, explained and introduced by Tajibay Sultani)/F.A. Sipahsolor.-Khujand: Khuroson, 2015.-208 p.
7. Furuzanfar, B. The source of comparison and allegory "Masnavi"/B. Furuzanfar.-Tehran, 1382, third edition.
8. Khurramshahi, B. The Qur'an and "Masnavi". Dictionary of the influence of the verses of the Quran on the verses of the "Masnavi" / B. Khurramshahi. - Tehran: Qatra, 1383. - 738 p.
9. Khorezmi, Kamaluddin Hussein ibn Hassan. "Javohir-ul-asror and zawahir-ul-anwar" / Introduction and corrections and elaborations by Dr. Muhammad Javadi Shariat. - Tehran: Asatoor, 1384 (in four volumes).